

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

VYBRANÁ TÉMATA 10/2015

Volby v Turecku, červen 2015

Kateřina Kubíková

srpen 2015

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

srpen 2015.....	1
Základní rysy tureckého politického systému.....	2
Stranický systém.....	3
Hlavní politické strany.....	4
Situace před volbami.....	5
Volby do Velkého národního shromáždění Turecka.....	6
Situace po volbách.....	6
Zdroje.....	7

Základní rysy tureckého politického systému

Republika Turecko je parlamentní demokracií, počátky existence státu se datují k 29. říjnu 1923. Turecká republika byla prvním státem s republikánským zřízením v islámském světě a také jediným nezávislým turkickým státem do rozpadu SSSR.

Na základě tradičního vzorce dělby moci je výkonná moc rozdělena mezi prezidenta a radu ministrů (vládu), v čele které stojí její předseda. Role prezidenta je spíše reprezentativní¹. Díky ústavní novelizaci z roku 2007 je prezident volen přímou volbou na pětileté funkční období. Prvním přímo voleným prezidentem se v srpnu 2014 stal bývalý premiér Recep Tayyip Erdogan.

Zákonodárnou moc turecká ústava svěřuje jednokomorovému zákonodárnému orgánu s názvem Velké národní shromáždění Turecka. Podoba volebního systému Turecka pochází z roku 1982, kdy armáda vybudovala nový politický systém za pomoci přeměny ústavy a volebního zákona. Turecký volební systém do Velkého národního shromáždění Turecka je klasifikován jako listinný proporční systém. Kandidátní listiny jsou přísně vázané a jejich podoba je ovlivňována stranickými lídry. Poslanci jsou voleni na 4 roky a celkový počet členů Velkého národního shromáždění je 550 poslanců. Administrativně se Turecko dělí na 81 provincií. Každá provincie je dále dělena na okresy, kterých je celkově 923. Pro volební účely se z každé provincie rekrutuje alespoň jeden poslanec. Další mandáty jsou proporčně rozdělovány v rámci provincií a zohledňují počet jejich obyvatel. Provincie, které přidělují do 18 mandátů, jsou považovány za jeden volební obvod, provincie s 19-35 přidělovanými mandáty jsou proporčně rozdělovány do dvou volebních obvodů, provincie s více než 35 mandáty jsou rozděleny do 3 volebních obvodů. Pro převod hlasů na mandáty je použita metoda volebních dělitelů konkrétně D'Hondtův dělitel.

Charakteristickým znakem tureckého volebního systému je 10% volební klauzule na celostátní úrovni, zavedená v roce 1983 vojenským režimem ve snaze omezit fragmentaci systému. Klauzuli musí strany překročit pro postup do skrutinia, ve kterém dochází k přerozdělování mandátů. Turecký volební systém má ale další bariéru i na regionální úrovni, kdy v rámci obvodu za který poslanec kandiduje, musí strana klauzuli překročit také. Klauzule je oproti evropským standardům

¹ Article 114 Constitution of the Republic of Turkey

velice vysoká. Může tedy docházet k velkým disproporcím v rámci přerozdělování mandátů. Znevýhodněné malé strany podaly stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, ten sice zohlednil velký propad hlasů u voleb z roku 2002, ale dále konstatoval, že volby 2007 a podprezentace menších stran je v normě. Kromě překročení 10% klauzule musí politická strana dále splnit následující podmínky: sestavit plnou kandidátní listinu alespoň v 1/2 provincií a v 1/3 krajů v rámci těchto provincií a nominovat minimálně dva kandidáty pro každé parlamentní křeslo alespoň v 1/2 provinciích. Po roce 2011 došlo ke změně počtu volených poslanců v osmi volebních obvodech

Turecký volební systém zvyhodňuje větší strany a naopak znevýhodňuje strany s regionální podporou, zejména se jedná o kurdské strany na východě a jihovýchodě Turecka. Volební systém však umožňuje těmto minoritám účastnit se procesu volby jako nezávislí kandidáti, kteří podle zákona mohou 10% celostátní klauzuli obejít a stačí jim zisk dostatečného počtu hlasů nad 10 % v konkrétním obvodě. Dále se mohou minoritní skupiny vyhnout znevýhodnění plynoucímu z nastavení tureckého volebního systému tím, že se přidají na kandidátní listinu jiné politické strany.

Hlasování v parlamentních volbách je podle zákona povinné, případná neúčast se trestá pokutou. Aktivní volební právo mají všichni turečtí občané od 18 let s výjimkou těch, kteří byli odsouzeni za spáchání trestného činu či jsou nesvéprávní. Pasivní volební právo je nastaveno na hranici 25-ti let, kdy bylo v rámci reformy volebního zákona v roce 2007 sníženo z 30-ti let.

Stranický systém

Po získání nezávislosti Turecké republiky vznikly dvě politické strany: Pokroková republikánská strana a Republikánská lidová strana. V roce 1925 se prosadil autoritářský politický systém prezidentské diktatury a v roce 1931 se Republikánská lidová strana (CHP) stala oficiálně jediným politickým subjektem v Turecku. Po 2. světové válce se projevila široká nespokojenost obyvatel s vládou této strany. V roce 1949 se od ní pod vlivem vnitřních neshod odštěpila část členů, kteří založili Demokratickou stranu (DP). Další významnou stranou se stala Republikánská strana (RPP). Stranické spektrum této doby bylo pod vlivem stran s centristickými tendencemi, kdy se Demokratická strana (DS) profilovala jako středo-pravicová strana a Republikánská strana (RPP) jako středo-levicová strana.

Na počátku 70. let skončila existence systému dvou stran a započala jeho fragmentace a polarizace. Nejvýznamnější stranou se stala Strana Spravedlnosti (AP). V období 1973-1980 vládly velice slabé koaliční vlády a systém byl velmi nestabilní. Armáda se rozhodla tuto situaci vyřešit, že 12. září 1980 pomocí ozbrojených prostředků převzala moc v zemi. Už v roce 1983 ale dochází k liberalizaci systému za vlády Turguta Özala a v roce 1987 byl zrušen ústavní článek, který na deset let zakazoval předsedům starých politických stran účastnit se politiky. Na počátku 90. let se systém stal nejvíce fragmentovaným v historii, a to i přes existenci 10% uzavírací klauzule, a započalo také opouštění centristické politiky dominující v Turecku od 40. let a ideologické zakotvenosti.

Rok 2002 znamenal pro Turecko velkou obrodu stranického spektra, kde se voliči rozhodli nepodpořit stany dominující v 80. a 90. letech minulého století. Důvodem byla jejich zkorumpovanost, špatná ekonomická politika a neefektivní řešení problémů. Do parlamentu se nedostaly: Strana demokratické levice (DSP), Vlastenecká strana (ANAP), Strana národního hnutí (MHP), Strana blaženosti (SP) a Demokratická lidová strana (DEHAP). Zastoupení v parlamentu

získaly jen Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), považovaná za symbol nové a odlišné politiky, a Republikánská lidová strana (CHP) - hlavní opoziční síla v zemi. Vůbec poprvé od 80. let tedy došlo k vytvoření jednobarevné vlády. Ve volbách v roce 2007 nastavená politika pokračovala, ale mandáty získala i Strana národního hnutí (MHP) a Demokratická levicová strana (DSP). Nízká fragmentace systému se udržela i po volbách 2011.

Dominantním rysem tureckého stranického spektra je to, že v něm mohou působit pouze strany odpovídající principům kemalismu, který je součástí oficiální politické kultury. V postupném pronikání islamistických principů do systému se čím dál častěji objevují střety o soužití laického státu a islámu. Ústavně má dohlížet na zachování sekulárních principů Ústavní soud. Procesy rušení stran jsou v Turecku poměrně běžné. Nevyhnuly se v roce 2008 ani Straně spravedlnosti a rozvoje (AKP), ale Ústavní soud, mimo jiné i pod tlakem zahraničních autorit, rozhodl stranu nezrušit.

Hlavní politické strany

Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP): Strana byla založena 14. 8. 2001 a navazuje na rozpuštěnou Stranu ctnosti (FP). Předseda strany je od roku 2014 Ahmet Davutoğlu, předchozím předsedou strany od jejího založení byl Recep Tayyip Erdoğan. Od roku 2002, kdy vyhrála své první parlamentní volby a začala provádět důležité ústavní a demokratické reformy, je nejsilnější stranou v zemi.

Strana vznikla z islamistického politického hnutí, ale důrazně se zavázala nevyužívat islám pro politické účely. Distancuje se od ideologické politiky. Sama sebe identifikuje jako středo-pravou stranu s úzkou vazbou na odkaz Adnana Menderese a Turguta Özala. Je to strana proevropská, vyznávající západní demokratické hodnoty, tolerantní k odlišnostem, hlásí se ke konzervativní agendě a liberálním tržním principům v ekonomii.

Republikánská lidová strana (CHP): Je historicky nejstarší politická strana v rámci Republiky Turecko a byla založena v roce 1923 jako Strana lidová. Jejím zakladatelem je Mustafa Kemal Atatürk, který jí vtiskl hlavní prvky, na kterých stojí až do dnes: republikanismus, nacionalismus, populismus, etatismus, laicismus. Co se týče ideologického spektra, Republikánská lidová strana (CHP) má středo-levou orientaci.

Strana národní akce (MHP): Byla založena v roce 1969. do roku 2002 neměla parlamentní zastoupení, v roce 2002 se jí podařilo získat mandáty, ale ve volbách v roce 2011 strana zaznamenala ztrátu oproti volbám 2007. Nyní opět strana ve volbách 2015 navýšila počet poslanců v parlamentu. Předsedou strany je Devlet Bahçeli.

Demokratická strana lidu (HDP): Byla založena v roce 2012 jako politické křídlo lidově demokratického kongresu (HDK), které sjednocovalo mnoho levicových hnutí a jejich členové kandidovali jako Nezávislí kandidáti. HDP je levicovou a pro-kurdskou politickou stranou v Turecku. Je opoziční stranou vůči Straně spravedlnosti a rozvoje (AKP), kterou HDP označuje za autoritářskou, vykořisťující a diskriminační stranou vůči náboženským menšinám.

Charakteristika předvolební kampaně

Hlavním tématem **Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP)** v předvolební kampani byla nová ústava pro Turecko. Současnou ústavu AKP považuje za zastaralou. Nová ústava by měla zavést prezidencialismus a řešit procesy s kurdskými rebely. Prezident Recep Tayyip Erdoğan uspořádal

vlastní „veřejné“ shromáždění, byl však nařknut, že projevy jsou vedeny ve prospěch Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP). Strana cílila na zisk 330 křesel v parlamentu, aby byla schopná prosadit ústavní změny v referendu.

Republikánská lidová strana (CHP) usilovala o spojení s levým křídlem Demokratické strany lidu (HDP), nakonec však lídr strany Kemal Kılıçdaroğlu označil Demokratickou stranu lidu (HDP) za hrozbu. Republikánská lidová strana v dubnu vydala Manifest, ve kterém požaduje zvýšení minimální mzdy, rozšíření zdravotního pojištění na 3,2 milionů lidí s cílem bojovat proti chudobě nebo zvýšení sociálních dávek důchodcům.

Strana národní akce (MHP) vedla svou kampaň primárně proti Straně spravedlnosti a rozvoje (AKP). Oslovala převážně nacionalistické voliče AKP. I Strana národní akce usilovala ve své kampani o ústavní reformu a to o udržení postavení tureckého etnika a snaha zabránit menšinám ústavního uznání. Strana ve své kampani mluvila o zavedení protikorupční komise, jako reakci na události z roku 2013, které nebyly vyšetřeny. Tato protikorupční komise by měla prošetřit každého jednotlivce, který byl do korupčního skandálu zapojen.

Demokratická strana lidu (HDP) usilovala o vytvoření široké aliance s levicovými stranami. Důležitou otázkou pro Demokratickou stranu lidu bylo překročení 10% uzavírací klauzule. Strana ve svém manifestu slíbila vytvořit ministerstvo žen a ustanovení Mezinárodního dne žen (8. března) jako národního svátku. Strana také slíbila zrušení komise pro náboženské záležitosti a reformovat zkouškový systém univerzit s cílem demokratizovat vysoké školy a zvýšit jejich dostupnost. Manifest rovněž obsahuje boj proti homofobii či zvýšení minimální mzdy a snížení maximální týdenní pracovní doby na 35 hodin. Představitel strany Selahattin Demirtaş také v kampani uvedl, že strana bude proti změně systému na prezidencialismus a odmítl, že by proběhlo jednání se Stranou spravedlnosti a rozvoje (AKP) ohledně této záležitosti.

Situace před volbami

V roce 2013 došlo v Turecku k významným demonstracím. Ty započaly jako enviromentální demonstrace proti vykáčení stromů v parku Geza za účelem výstavby obchodního centra. Demonstrace však nabrala i dalšího rozměru, kdy byla vedena proti politice premiéra Erdogana a AKP. Demonstrace probíhaly v několika městech a byly vedeny proti autoritářskému stylu vlády premiéra. Krize, která nastala v roce 2013 byla spojena také s rostoucí islamizací v Turecku.

V prosinci roku 2013 propukl korupční skandál, do kterého byly zapleteny klíčové osoby vlády a tedy členové Strany spravedlnosti a rozvoje. Když tento skandál propukl tehdejší premiér Recep Tayyip Erdoğan byl na zahraniční cestě v Pákistánu. Policie zadržela celkem 47 lidí. Vláda na tuto situaci zareagovala odstraněním policistů z jejich pozic a zahájila tak čistku uvnitř policie. Recep Tayyip Erdoğan celou událost označil za spiknutí a útok proti jeho osobě.

V roce 2014 se Turecko dočkalo první přímé volby prezidenta Turecka. Tato volba byla vypsána na 10. srpna 2014. Ve volbách zvítězil již v 1. kole Erdogan s 51,79%. Druhé kolo, které bylo naplánované na 24. srpna 2014 již neproběhlo.

Volby do Velkého národního shromáždění Turecka

Volby do Parlamentu proběhly 7. června 2015 a šlo o 24. všeobecné volby v historii Turecké republiky. Volební účast dosáhla 83,92 %. Do Velkého národního shromáždění Turecka bylo

zvoleno 98 žen (17,82 %), což překonalo rekord z voleb 2011, kdy bylo zvoleno 78 žen. Nejvíce zvolených žen je z Demokratické strany lidu (HDP), ti mají ženu i v předsednictvu a v parlamentu jich usedne 32 z 80 poslanců HDP.²

Vítěznou stranou se stala Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) se 40,87 % hlasů a 258 mandátů. Strana ztratila svou většinu ve Velkém národním shromáždění Turecka poprvé od roku 2002. republikánská lidová strana (CHP) získala 24,95 % hlasů a 132 mandátů, od předešlých voleb 2011 tedy ztratila pouze 3 křesla. Pro Stranu národní akce (MHP) hlasovalo 16,29 % voličů a získala 80 mandátů. MHP si v těchto volbách opět přilepšila o 27 křesel oproti roku 2011, kdy velice ztratila a získala jen 53 mandátů. Poslední stranou, která překročila uzavírací klauzuli 10 % a dostala se tak do Velkého národního shromáždění je Demokratická strana lidu (HDP), pro kterou hlasovalo 13,12 % voličů a získala tak 80 mandátů v Parlamentu. Naopak do Parlamentu se nedostali Nezávislí kandidáti, kteří získali pouze 1,06 % hlasů. Za tímto propadem Nezávislých kandidátů stojí Demokratická strana lidu (HDP), která vznikla v roce 2012 a odštěpila se z levicového bloku, jehož členové kandidovali za Nezávislé kandidáty s možností zisku křesla. Nezávislí kandidáti nemusejí dosáhnout 10% uzavírací klauzule.

Politická strana	Podíl hlasů (v %)	Počet mandátů	Změna počtu mandátů oproti 2011
Strana spravedlnosti a pokroku (AKP)	40,87	258	-69
Republikánská lidová strana (CHP)	24,95	132	-3
Strana národní akce (MHP)	16,29	80	+27
Demokratická strana lidu (HDP)	13,12	80	+80
Strana blaženosti	2,06	0	0
Nezávislí kandidáti	1,06	0	-35

Zdroj: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/2015MV/D.pdf>

Situace po volbách

Velké národního shromáždění Turecka zvolilo za předsedu Ismeta Yılmaz, který byl kandidátem AKP. Předseda parlamentu byl zvolen až ve čtvrtém kole 1. července 2015, kdy pro zvolení předsedy stačila prostá většina poslanců. Od tohoto data běžela 45 denní lhůta, ve které je nutné sestavit vládu.³ V případě, že se nepodaří sestavit vládu, dojde k předčasným volbám. Po neúspěšném jednání s lídry opozičních stran CHP a MHP bylo rozhodnuto o jmenování prozatímního kabinetu, který povede zemi k předčasným volbám, které jsou plánovány na začátek listopadu letošního roku. Prozatímní vláda má 12 členů ze strany AKP, 2 členy z prokurdské HDP, 1 zástupce z MHP. Zbýlých 11 členů vlády jsou nezávislí členové. Nejsilnější opoziční strana CHP účast odmítla. Účast odmítla také MHP, ale jeden člen do kabinetu individuálně vstoupil.

² dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-33063688>

³Art. 116 Ústavy

Zdroje

https://en.wikipedia.org/wiki/Turkish_general_election,_2015

<https://en.wikipedia.org>

http://www.ipu.org/parline-e/reports/2323_A.htm

https://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf

https://global.tbmm.gov.tr/docs/rules_of_procedure_en.pdf

<http://www.bbc.com/news>

<http://www.turkishdailynews.com.tr/>

<http://www.hurriyetdailynews.com/>

<http://www.todayszaman.com/home>

<http://www.aa.com.tr>

Kabická, Klára: Vybraná témata PI č. 16/2011 Turecké parlamentní volby 2011

dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=3>